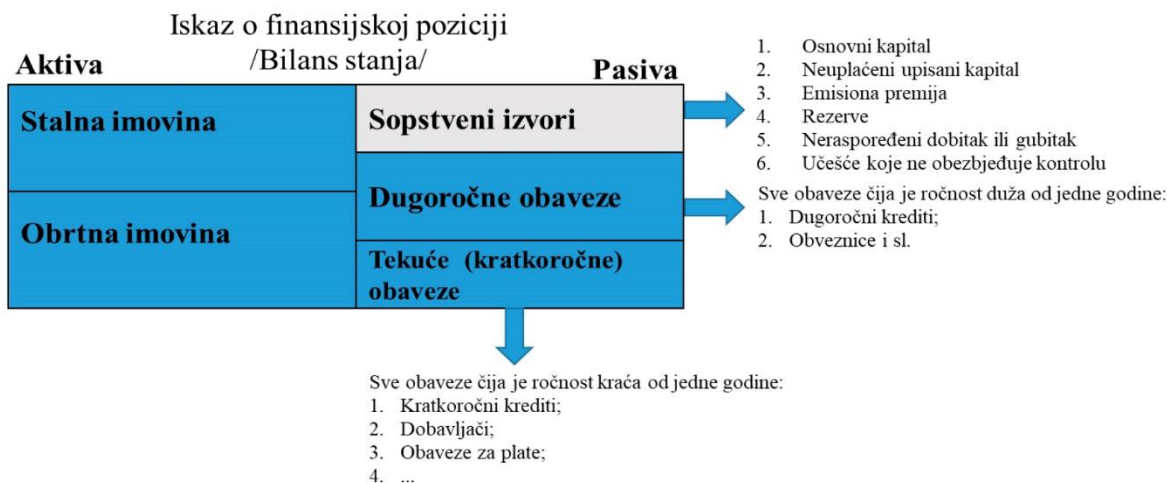

2.2. Računovodstveni aspekt pasive

Pasiva bilansa stanja pokazuje porijeklo, odnosno **izvore** iz kojih je imovina koja se nalazi u aktivni pribavljena. Imovina preduzeća može poticati iz dva izvora:

– *sopstvenog* koji se uobičajeno formira kada osnivač uloži početna sredstva (imovinu) u obliku stvari i/ili novca iz sopstvene akumulacije, odnosno kasnije je moguće da se uvećava na različite načine (npr. iz ostvarenog dobitka). Navedeni kapital se naziva **sopstveni** i odnosi se na **klasu 3** Kontnog okvira.

– *tuđeg*, odnosno pozajmljenog izvora. Naime, često se dešava situacija da preduzeće nije u mogućnosti da cjelokupno svoje poslovanje finansira iz sopstvenih izvora nego sredstva pozajmljuje čime se stvaraju obaveze, odnosno formira se **tuđi kapital**. Sa aspekta ročnosti, tuđi izvori/kapital može biti dugoročni ili kratkoročni, zavisno od vremena koje preduzeću stoji na raspolaganju da bi ga vratio. Tuđem kapitalu pripada klasa **klasa 4** Kontnog okvira¹.

Slika 18: Struktura pasive

Prema tome, pod **kapitalom** preduzeća se podrazumijevaju izvori ukupne imovine (sredstva) preduzeća, koji se dijele na sopstvene i pozajmljene. Odnos između sopstvenog i pozajmljenog kapitala obično se naziva finansijskom strukturom preduzeća.

*Dok sopstveni kapital predstavlja **neto imovinu** preduzeća, dotle zbir sopstvenog i pozajmljenog kapitala formiraju **ukupan kapital**.*

Osnivanje preduzeća podrazumijeva, pored ostalog, i određivanje pravne forme i organizacionog oblika njegovog funkcionisanja. Pravna forma preduzeća uslovljena je uticajem više različitih

¹ Napomena: Kakva će struktura sopstvenog kapitala biti prvenstveno zavisi od pravne forme. Slika je preuzeta sa www i prilagođena potrebama prema mišljenju autora.

faktora, kao što su: način pribavljanja i ulaganja sopstvenog kapitala, organizaciono-upravljački zahtjevi i rješenja, odgovornost vlasnika kapitala za dugove, poslovni kontinuitet, kontrola i učešće u ostvarenom rezultatu, mogućnost transfera vlasništva, poreski uslovi i dr.

2.2.1. Sopstveni kapital – klasa 3

Prema Pravilniku o Kontnom okviru², **kapital** preduzeća, koji obuhvata **klasu 3**, iskazuje se kao grupa:

30 – OSNOVNI KAPITAL

31 – NEUPLAĆENI UPISANI KAPITAL

32 – REZERVE

33 – REVALORIZACIONE REZERVE I NEREALIZOVANI DOBICI I GUBICI

34 – NERASPOREĐENI DOBITAK

35 – GUBITAK

OSNOVNI KAPITAL ili registrovani kapital je novčana vrijednost svih upisanih i u skladu sa zakonom³ registrovanih uloga članova društva. Obuhvata sve oblike (vidove) kapitala koji pripadaju pojedinim oblicima – pravnim formama preduzeća. Osnovni kapital društva podijeljen je na udjele, odnosno akcije određene nominalne vrijednosti⁴. Ulozi u društvu mogu da budu novčani i nenovčani (stvari i prava)⁵. Razvrstan je prema redosljedu u Kontnom okviru grupe Osnovni kapital na sljedeći način:

300 – Akcijski kapital

301 – Udjeli društava s ograničenom odgovornošću

302 – Ulozi

303 – Državni kapital

309 – Ostali osnovni kapital

NEUPLAĆENI UPISANI KAPITAL⁶, obuhvata:

310 – Neuplaćene upisane akcije

311 – Neuplaćeni upisani udjeli

² PRAVILNIK O KONTNOM OKVIRU I SADRŽINI RAČUNA U KONTNOM OKVIRU ZA PRAVNA LICA REGISTROVANA ZA OBAVLJANJE PRIVREDNE DJELATNOSTI I DRUGA PRAVNA LICA ("Službeni list Crne Gore", br. 011/20 od 06.03.2020). Preuzeto: <https://www.isrcg.org/wp-content/uploads/2021/08/Pravilnik-o-kontnom-okviru-i-sadrzini-racuna-u-kontnom-okviru-za-pravna-lica-registrovana-za-obavljanje-privredne-djelatnosti-i-druga-pravna-lica.pdf>, 28. 07 2022)

³ Zakon o privrednim društvima, čl. 53 („Sl. list RCG“, br. 65/2020).

⁴ Isto.

⁵ Isto, čl. 54.

⁶ Napomena: Neuplaćeni, upisani kapital je pozicija Iskaza o finansijskoj poziciji /Bilansa stanja/. Nalazi se na strani i aktive (u okviru klase 0) i na strani pasive (klasa 3, prema novom Kontnom okviru koji je u CG usvojen 2011. godine). Navedeno iz razloga što na strani **aktive** obezbjeđuje relevantan podatak o visini potraživanja prema vlasnicima za upisani a neuplaćeni kapital. Na strani **pasive**, neuplaćeni upisani kapital treba da obezbijedi podatak o **raspoloživom kapitalu** koji se dobija kao razlika između: Sopstvenog kapitala – Gubitka – Upisanih, neuplaćenih akcija.

Na navedenim računima se iskazuju iznosi upisanih a neuplaćenih akcija koje su kao osnovni kapital AD utvrđene odlukom skupštine AD o izdavanju akcija i koje su upisane u Centralni registar HOV, odnosno iskazuje se vrijednost neuplaćenih upisanih udjela koji su takođe, kao osnovni kapital DOO, upisani u Registar.⁷

320 – *Emisione premije* predstavlja razliku između nominalne vrijednosti emotovanih akcija i i prodajne vrijednosti akcija, odnosno vrijednosti po kojima se akcije prodaju na tržištu kapitala⁸.

REZERVE Rezerve se koriste prije svega za pokriće gubitka u poslovanju, ali mogu da se koriste i za emisiju novih besplatnih akcija, čime se uvećava osnovni kapital i sl. Formiraju se po osnovu: 320 – *Emisione premije* predstavlja razliku između nominalne vrijednosti emotovanih akcija i i prodajne vrijednosti akcija, odnosno vrijednosti po kojima se akcije prodaju na tržištu kapitala⁹. *rezerva iz dobiti*, koja se može javiti u vidu:

321 – *Zakonske rezerve* se formiraju, saglasno Zakonu o privrednim društvima, iz ostvarenog dobitka izdvajanjem najmanje 5%, može i više, za obaveznu rezervu, sve dok ona ne dostigne 10% od osnovnog kapitala.¹⁰

– 322 – *Statutarne i druge rezerve*. Naime, *statutarne rezerve* se formiraju iz ostvarenog neraspoređenog dobitka, a u skladu s rješenjima predviđenim statutom pravnog lica, dok se *ostale rezerve*, tzv. slobodne rezerve, formiraju takođe prema mogućnostima preduzeća iz ostvarenog dobitka, ali bez prethodno utvrđenih fiksnih obaveza po ovom osnovu.

REZERVE PO OSNOVU PONOVNE PROCJENE¹¹ I NEREALIZOVANI DOBICI I GUBICI sačinjavaju:

330 – *Rezerve po osnovu ponovne procjene*

331 – *Nerealizovani dobiti po osnovu preračuna finansijskih izvještaja prikazanih u drugoj valuti prikazivanja*

332 – *Nerealizovani gubici po osnovu preračuna finansijskih izvještaja prikazanih u drugoj valuti prikazivanja*

333 – *Nerealizovani dobiti po osnovu hartija od vrijednosti raspoloživih za prodaju*

334 – *Nerealizovani gubici po osnovu hartija od vrijednosti raspoloživih za prodaju*

⁷ Ovom računu u aktivi odgovara rn 001 – Potraživanja za neuplaćene upisane udjele.

⁸ Vidjeti: <https://vpsle.edu.rs/wp-content/uploads/2015/11/FIB4-Klasa-3-Kapital.pdf> (28. 07 2022)

⁹ Vidjeti: <https://vpsle.edu.rs/wp-content/uploads/2015/11/FIB4-Klasa-3-Kapital.pdf> (28. 07 2022). Napomena: Prema navedenom Pravilniku o kontnom okviru Emisiona premija je pozicionirana u okviru Rezervi, gdje se u članu 32. ističe, *Na računima grupe 32 - Rezerve iskazuje se emisiona premija (kapitalne rezerve) i rezerve iz dobiti (zakonske, statutarne i druge)*.

¹⁰ Zakon o privrednim društvima u CG nije u svojim odredbama predvidio da privredna društva imaju obaveznu rezervu.

¹¹ Napomena: *Zakonska i ostala računovodstvena regulativa koristi termin revalorizacija, tj. revalorizacione rezerve, što je po mišljenju mnogih pogrešan prevod, te da bi preciznije i pouzdanije bilo koristiti termin: ponovna procjena, odnosno npr. rezerve po osnovu ponovne procjene.*

Rezerve po osnovu ponovne procjene nastaju kao posljedica dopuštenog alternativnog postupka vrednovanja nepokretnosti i opreme, pa se evidentiranje na računu **330** vrši samo kod onih pravnih lica koja su za vrednovanje svojih sredstava usvojila računovodstvenu politiku ponovne procjene, svođenjem knjigovodstvene vrijednosti na fer vrijednost.

NERASPOREĐENI DOBITAK iz ranijih godina i iz tekuće godine, nastao usljed profitabilnog poslovanja kompanije, sačinjava:

340 – *Neraspoređeni dobitak ranijih godina*

341 – *Neraspoređeni dobitak tekuće godine*

GUBITAK predstavlja ispravku vrijednosti kapitala i pokazuje koji dio kapitala preduzeće u toku poslovanja nije bilo u mogućnosti da održi. Sačinjava ga:

350 – *Gubitak ranijih godina*

351 – *Gubitak tekuće godine*

Dok **neraspoređeni dobitak iz prethodnih i iz tekuće godine** predstavlja dodatnu stavku u okviru kapitala (sopstveni izvor finansiranja), odnosno utiče na povećanje sopstvenog kapitala, dotle gubitak smanjuje vrijednost sopstvenog kapitala.

Razumljivo je po sebi da se kapital, dobitak i gubitak utvrđuju u nominalnom iznosu (vrijednosti), odnosno u visini knjigovodstvene vrijednosti.

Zaključak:

Sve promjene koje nastaju na SOPSTVENOM KAPITALU se prema uzročnosti dijele u dvije kategorije:

I kategorija: promjene koje nastaju usljed aktivnosti vlasnika (npr. unos kapitala ili povlačenje kapitala);

II kategorija: promjene koje nastaju kao posljedica obavljanja poslovanja društva (npr. povećanja iz rezervi, iz neraspoređenog dobitka, smanjenja zbog pokrića gubitka i sl.).

Elementi **SOPSTVENOG KAPITALA** (posmatrajući sve kategorije koje smo naveli) u Iskazu o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ su¹²:

¹² Preuzeto iz novih bilansnih šema. Vidjeti detaljnije: <https://www.isrcg.org/nove-forme-finansijskih-iskaza-bilansnih-sema-u-excel-formi/>, 9. 6. 2021. Napomena: Prema novim bilansnim šemama, emisiona premija nije navedena kao stavka Rezervi.

A. KAPITAL (102+103+104+105+111+116)	101
I. OSNOVNI KAPITAL	102
II. NEUPLAĆENI UPISANI KAPITAL	103
III. EMISIONA PREMIJA	104
IV. REZERVE (106+107+108+109-110)	105
1. Zakonske rezerve	106
2. Statutarne rezerve	107
3. Druge rezerve	108
4. Pozitivne revalorizacije rezerve i nerealizovani dobitci po osnovu finansijskih sredstava i drugih komponenti ostalog sveobuhvatnog rezultata	109
5. Negativne revalorizacije rezerve i nerealizovani gubici po osnovu finansijskih sredstava i drugih komponenti ostalog sveobuhvatnog rezultata	110
VI. NERASPOREĐENI DOBITAK ILI GUBITAK (112+113-114-115)	111
1. Neraspoređeni dobitak ranijih godina	112
2. Neraspoređeni dobitak tekuće godine	113
3. Gubitak ranijih godina	114
4. Gubitak tekuće godine	115
VIII. UČEŠĆE KOJE NE OBEZBJEĐUJE KONTROLU	116

Tabela 22: Struktura Sopstvenog kapitala prema Iskazu o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/

2.2.1.1. Pravne forme preduzeća – karakteristike i obračunsko-računovodstveni tretman

Prema članu 2 Zakona o privrednim društvima („Sl. list CG“, br. 65/2020) privredna društva su pravna lica koja obavljaju privrednu djelatnost u skladu sa zakonom i to:

- akcionarsko društvo – „AD“;
- društvo sa ograničenom odgovornošću – „DOO“;
- komanditno društvo – „KD“;
- ortačko društvo – „OD“;

Privrednu djelatnost mogu obavljati i:

- dio stranog društva (DSD);
- preduzetnik.

2.2.1.2. Računovodstveni aspekt sopstvenog kapitala zavisno od privrednog društva

2.2.1.2.1. Računovodstveni aspekt sopstvenog kapitala kod društva lica

Osnivanje **društva lica – ortačkih preduzeća** vrši se voljom između dva ili više fizičkih lica¹³ izraženoj i potvrđenoj ugovorom o međusobnim pravima i obavezama. Činjenica da postoji veći broj vlasnika ukazuje na veće alternativne izvore prikupljanja kapitala, ali i mogućnost veće

¹³ U razvijenim zemljama tržišne ekonomije ortaci ne moraju biti isključivo fizička lica, već i pravna.

specijalizacije u poslu. Slično kao i kod inokosnog preduzeća, ortačko ili partnersko preduzeće odlikuje relativna tajnost poslovanja, ali i povoljan poreski status.

Sopstveni početni kapital formira se ulozima ortaka koji ne moraju biti jednaki. Ulozi ortaka se mogu povećati novim ulozima postojećih ortaka ili prijemom novih ortaka. Svi ortaci za obaveze društva odgovaraju, ne samo ulozima, već cjelokupnom svojom imovinom. Ulog unesen u ortačko društvo ne može se povući niti otuđiti bez saglasnosti ostalih ortaka u društvu. Potpuno ili djelimično povlačenje ortačkog kapitala ima za posljedicu smanjenje pojava oblika aktive i kapitala. Stoga je diskontinuitet poslovanja naročito izražen kod ovog pravnog oblika privrednih društava.

Budući da su u postupku donošenja odluka involvirani svi vlasnici, to nije rijedak slučaj da dođe do nesuglasica među njima, posebno u situaciji donošenja odluka koje su od strategijske važnosti za njihovo buduće poslovanje. Na osnovu visine uloga ugovorom se posebno regulišu način raspodjele ostvarenog dobitka i solidarno i subsidijarno snošenje rizika za rezultate poslovanja.

Komanditna društva se takođe osnivaju izraženom voljom i ugovorom između više lica, od kojih najmanje jedno mora biti neograničeni solidarni dužnik za obaveze društva – *komplementar* i najmanje jedno lice koje snosi rizik na iznos ugovorenog uloga – *komanditor*.¹⁴ Upisivanje i uplata uloga u novcu, stvarima ili pravima vrši se u cjelokupnom iznosu prije upisa u sudski registar. Inače, visina uloga, međusobna prava i obaveze, raspodjela ostvarenog dobitka i snošenje rizika regulišu se ugovorom o osnivanju komanditnog društva.

Kapital ortačkog ili komanditnog društva se može **smanjiti**:

- potpunim ili djelimičnim povlačenjem uloga osnivača ili pak
- po osnovu isplata ličnih rashoda ulagača.

2.2.1.2.2. Računovodstveni aspekt sopstvenog kapitala kod društva kapitala

Društva kapitala se mogu pojaviti u dvije osnovne pravne forme, i to kao:

- **društva s ograničenom odgovornošću (DOO)** i
- **akcionarska ili dioničarska društva (AD ili DD).**

Društvo s ograničenom odgovornošću

DOO je privredno društvo koje osniva jedno ili više pravnih ili fizičkih lica ulaganjem novčanih ili nenovčanih sredstava radi obavljanja djelatnosti pod zajedničkim nazivom, čiji je osnovni

¹⁴ Vidjeti: Zakon o privrednim društvima, čl. 92–103 („Sl. list RCG“, br. 65/2020).

kapital podijeljen na udjele koji nemaju svojstvo hartija od vrijednosti¹⁵. Društvo može imati najviše 30 članova.

Osnivači društva sa ograničenom odgovornošću dužni su da utvrde iznos osnovnog kapitala koji ne može biti manji od 1 €, osim ako posebnim zakonom nije utvrđen veći iznos minimalnog osnovnog kapitala za društva koja obavljaju određene djelatnosti.

Promjene u visini osnovnog kapitala DOO vrše se:

- *izmjenom ugovora o osnivanju po osnovu prijema novih članova ili povećanjem postojećih uloga;*
- *djelimičnim ili potpunim povlačenjem uloga;*
- *po osnovu ponovne procjene vrijednosti osnovnog kapitala;*
- *povećanja udjela prenosom rezervi;*
- *raspodjelom neraspoređenog dobitka u osnovni kapital;*
- *smanjenjem osnovnog kapitala radi pokrića gubitka;*
- *formiranjem rezervi;*
- *statusnim promjenama društva.*

Osnovni kapital povećava se na osnovu odluke Skupštine društva. Sve promjene u visini osnovnog kapitala se obavezno upisuju u sudski registar kod nadležnog suda (Centralni registar privrednog suda-CRPS).

Kapital DOO se može smanjiti na osnovu odluke Skupštine članova, ali ne ispod iznosa minimalnog osnovnog kapitala koji je propisan zakonom.

Primjer 78:

Ugovorom o osnivanju i Statutom društva DOO „MK & A“ DOO Podgorica predviđeno je da osnivački kapital bude u visini 10.000 €. Osnivač je Marta F. i raspolaže sa 100% udjelom u preduzeću „XXX“ DOO.

Osnivač Marta F. na dan 21. 4. 2021. godine uplaćuje 7.000 € na tekući račun preduzeća na ime osnivačkog uloga.

Napomena 1: U cilju otklanjanja eventualne zabune kod studenata kada je račun **Neuplaćeni upisani kapital** u pitanju, u ovom primjeru uvodimo i šifru konta.

R J E Š E N J E

Knjiženje u dnevniku:

R. br.	konto	Opis	duguje	potražuje
1)	0010 3110	Neuplaćeni upisani udjeli Neuplaćeni upisani udjeli – za upisan osnivački kapital –	10.000	10.000
1a)	2410 0010	Tekući račun Neuplaćeni upisani udjeli – za uplaćen novac –	7.000	7.000

¹⁵ Vidjeti: Isto, čl. 264 („Sl. list RCG“, br. 65/2020).

1b)	3110 3010	Neplaćeni upisani udjeli Udjeli društva sa ograničenom odgovornošću – za uplaćen novac –	7.000	7.000
-----	--------------	--	-------	-------

Napomena 2: U narednom dijelu detaljnije će se govoriti o karakteru računa 00 i 31. U ovom dijelu samo ukazujemo da je vlasnik upisao 10.000 € na ime osnivačkog kapitala, a da je uplatio 7.000 €, tj. ostalo je neplaćeno 3.000 € i upravo ove informacije pružaju računi 00 i 31.

Akcionarsko društvo

Akcionarsko društvo (AD)¹⁶ je privredno društvo koje je formirano od strane više lica, koje je zakonom ovlašćeno da nastupa kao jedno lice s pravnim identitetom odvojenim od njegovih članova i kome se daju razna prava i obaveze, uključujući sposobnost da postoji poslije smrti ili povlačenja pojedinačnih njegovih članova.¹⁷ Prema Zakonu o privrednim društvima, definiše se kao privredno društvo čiji je osnovni kapital podijeljen na akcije koje su u vlasništvu jednog ili više članova društva - akcionara¹⁸.

Shodno Zakonu, karakteristike AD su:

- AD je pravno lice koje je svojom imovinom i obavezama odvojeno od akcionara.
- AD se može osnovati na određeno ili neodređeno vrijeme.
- Minimalni osnivački kapital AD je 25.000 € u novcu.
- AD može emitovati akcije za nenovčane uloge, u skladu sa zakonom.

U kontekstu navedenog, u narednom tabelarnom prikazu (Tabela 16) daju se „dobre“ i „loše“ strane AD.

KARAKTERISTIKE	
„DOBRE“	„LOŠE“
<i>osniva ga veći broj lica</i>	<i>veliki troškovi osnivanja</i>
<i>odvojeno od članova</i>	<i>dvostruko oporezivanje</i>
<i>kontinuitet poslovanja</i>	<i>javno prikazivanje finansijskih iskaza</i>
<i>lako prikuplja kapital</i>	<i>vladina regulativa</i>
<i>ograničena odgovornost</i>	<i>podvojena svojina i kontrola</i>
<i>profesionalno upravljanje</i>	
<i>trajnost postojanja</i>	
<i>centralizovana ovlašćenja i odgovornosti</i>	

Tabela 23: Karakteristike AD

¹⁶ Petio dio Zakona o privrednim društvima reguliše pitanja u vezi sa AD.

¹⁷ Preuzeto od Gray, S., Needles, B., op. cit., str. 375.

¹⁸ Pogledati član 104, Zakon o privrednim društvima ("Službeni list Crne Gore", br. 065/20 od 03.07.2020)

Prema Zakonu, AD je privredno društvo čiji je osnovni kapital podijeljen na akcije koje su u vlasništvu jednog ili više članova društva – akcionara.

AD se osniva ugovorom o osnivanju, odnosno odlukom o osnivanju čime se konstituše zaseban pravni subjekat. Osnivanje se vrši prodajom akcija iz prve emisije¹⁹, čime AD formira *osnovni kapital*, tj. *akcijski kapital*. Dok sopstveni kapital za povjerioce čini garantnu supstancu²⁰, osnovni kapital se smatra minimumom koji štiti interese povjerilaca. Osnovni kapital AD se smatra osnovom čiste imovine i garantnom supstancom interesa akcionara i povjerilaca, te kao takav je uvijek stalan.²¹ U pogledu načina osnivanja AD, pravi se razlika između²²:

- *simultanog osnivanja*²³ – kad se formira *zatvoreno AD*, na način da se akcije izdaju samo njegovim osnivačima ili ograničenom broju drugih lica. U navedenom slučaju se vrši otkup svih akcija bez javnog poziva za upis akcija i
- *sukcesivnog osnivanja*²⁴ – kad se formira *otvoreno AD*, na način da osnivači učine javni poziv za upis i uplatu akcija u vrijeme osnivanja društva.

U nastavku će se obrađivati knjigovodstveno evidentiranje poslovnih promjena pri sukcesivnom osnivanju AD. Sukcesivni način osnivanja AD pretpostavlja da se i na strani aktive i na strani pasive nalazi račun – Neuplaćeni upisani kapital. Uloga ovog računa na strani aktive (klasa 0) jeste da obezbijedi podatak o **visini potraživanja prema vlasnicima** za upisani a neuplaćeni kapital, dok na strani pasive (klasa 3) treba da pruži podatak o raspoloživom kapitalu na određeni dan.

Ukoliko je u pitanju simultani način osnivanja, nije potrebno otvarati navedene račune, nego je samo potrebno za visinu nominalne vrijednosti kapitala odobriti račun Akcijski kapital.

Vlasničke hartije od vrijednosti – akcije

Akcije kao vlasničke hartije od vrijednosti²⁵ su pisani dokument ili isprava koja svom držaocu (imaocu) daje određena imovinska prava koje može da iskoristi samo pod uslovima zakonitog vlasništva nad tom hartijom. U tom smislu, mogu biti:

- *obične (redovne)* – daju vlasniku pravo na kapital, dividendu (koja je promjenljiva kategorija) i pravo glasa i
- *prioritetne (povlašćene) akcije* – pored prava na kapital i dividendu (koja je fiksna veličina), omogućavaju vlasniku prioritet pri isplati dividendi, pri naplati imovine pri mogućoj likvidaciji društva i eventualno druge povlastice, ali bez prava glasa.

¹⁹ Napomena: Kad je riječ o prvoj emisiji, prodaja akcija može se vršiti po kursu koji je viši ili jednak nominalnoj vrijednosti akcija, ali nikako (u skladu sa Zakonom) po kursu koji je niži od nominalne vrijednosti.

²⁰ Napomena: Dobici ili gubici iz poslovanja tangiraju druge djelove sopstvenog kapitala društva, kao što su slobodne rezerve ili neraspoređena dobit (Škarić-Jovanović, K., op. cit., str. 101).

²¹ Zapravo, osnovni kapital se ne može mijenjati pod uticajem rezultata poslovanja.

²² Zakon o privrednim društvima, čl. 109.

²³ Vidjeti detaljnije: Zakon o privrednim društvima, čl. 111.

²⁴ Vidjeti: Isto, čl. 110.

²⁵ U daljem tekstu HOV.

Zavisno od toga da li su odobrene i stvarno izdate akcije, pravi se razlika između:

- *autorizovanih akcija* – koje su odobrene za emisiju;
- *emitovanih akcija* – stvarno izdatih.

Pojašnjenja radi, autorizovane akcije ne znači da su i emitovane. Autorizovane ili odobrene akcije predstavljaju maksimalan broj akcija koje preduzeće može da emituje. U momentu osnivanja, kompanija svojom poslovnom politikom može emitovati dozvoljeni (ovlašćeni) iznos akcija, ili pak manji, ali nikako veći. Zapravo, prilikom donošenja odluka o ekspanziji preduzeća često se odobrava veći broj akcija nego što je to stvarno potrebno (npr. Upravni odbor i akcionari autorizuju 500.000 novih akcija, a emituje se samo 350.000). Ostatak tj. razlika od 150.000 akcija iz ovog primjera predstavljaju odobrene, a ne emitovane akcije. Preduzeće može njih kasnije emitovati (prodati) po većoj cijeni i koristiti za svoju dalju ekspanziju i rast preduzeća. Dakle, kapital koji nastaje tako što se kompanija „ovlašćuje“ da je u mogućnosti da emituje određeni broj akcija se naziva *ovlašćeni kapital*. Osnivačkim aktom, u skladu sa Statutom društva, kompaniji se dozvoljava da emituje dozvoljeni iznos akcija (ovlašćena je da emituje taj iznos akcija), ali nikako ne može veći od tog dozvoljenog iznosa.

U domaćoj praksi, zakonom o preduzećima je ograničeno pravo AD da maksimalno u toku godine može da otkupi do 10% svojih akcija (otkup sopstvenih akcija) uz obavezu da ih u roku jedne godine ponovo proda, podijeli svojim akcionarima po nekom ključu ili poništiti. Još jedan oblik kapitala koji je značajan s knjigovodstvenog aspekta se tiče *otvorenog kapitala*. Riječ je o akcijama koje su emitovane i još uvijek su u opticaju²⁶.

Emitovane (izdate) akcije su akcije koje posjeduju akcionari (investitori), tj. one koje se nalaze izvan društva. Dakle, ukupan broj emitovanih (izdatih) prodatih akcija formira *emitovani kapital*.

U vezi s iskazivanjem vrijednosti akcija pravi se razlika između:

nominalna vrijednost akcija – predstavlja novčani iznos po kojem se emituju akcije i po kojem se registruju u knjigovodstvu preduzeća emitenta. Tu vrijednost, po pravilu, određuje Skupština akcionarskog društva. Obračunava se:

$$\text{broj akcija} \times \text{nominalna cijena po akciji}$$

Nominalna vrijednost je pokazatelj broja akcija koje su upisane, što ne znači da su istovremeno i uplaćene. Stoga se na r/n Akcijski kapital evidentira vrijednost akcija koje su uplaćene, dok se na računu (310) – Neuplaćeni upisani kapital evidentiraju neuplaćene a upisane akcije²⁷. U tom smislu, navedena nominalna vrijednost ne predstavlja pokazatelj tržišne, tj. prodajne vrijednosti akcija.

²⁶ Preuzeto: Gray, S., Needles, B., opus. Cit., 2002, str. 381.

²⁷ Dati račun daje informaciju o broju, tj. vrijednosti akcija koje su upisane ali još uvijek nijesu uplaćene, odnosno daje podatak o raspoloživom kapitalu, pod uslovom da je broj autorizovanih akcija jednak broju emitovanih akcija.

tržišna vrijednost akcija – jeste vrijednost koja se utvrđuje na sekundarnom tržištu kapitala (na kome se obavlja kupovina i prodaja već emitovanih akcija), na bazi odnosa ponude i tražnje za istom. Označava vrijednost koji njen vlasnik može da dobije direktnom prodajom na berzi HOV ili uz pomoć posrednika. Ukoliko proda akcije na tržištu, vrijednost koju ostvari njihovom prodajom se naziva tržišna vrijednost i obračunava se:

broj emitovanih akcija × tržišna cijena po akciji

Riječ je o dosta dinamičkoj kategoriji koja je podložna oscilacijama u poslovanju preduzeća – pozitivnom ili negativnom, politikom isplate dividendi, kao i stanjem na tržištu i sl.

Tržišna vrijednost akcija može, ali ne mora da bude jednaka njenoj nominalnoj vrijednosti. U kontekstu toga mogu da se pojave tri situacije:

tržišna vrijednost akcija > nominalne vrijednosti akcija, pri čemu se ostvaruje **emisiona premija** ili **ažio (kapitalne rezerve)**. Ažio se izračunava:

$$\text{Ažio (emisiona premija)} = (Tva - Nva) * N$$

gdje je:

Pva – prodajna vrijednost akcije *a*;

Nva – nominalna vrijednost akcije *a*;

N – broj akcija koje se prodaju uz premiju – ažio;

b) tržišna vrijednost akcija = nominalnoj vrijednosti akcija, i tada se ne ostvaruje premija (ažio);

c) tržišna vrijednost akcija < nominalne vrijednosti akcija.²⁸

Pri prvoj emisiji akcija ili pri emisiji novog kola običnih ili povlašćenih akcija iste se mogu prodavati po kursu koji je isti ili viši od nominalne vrijednosti.

U primjerima koji slijede daje se pojašnjenje nekih uobičajenih situacija.

Knjigovodstveno evidentiranje promjena na osnovnom kapitalu AD

Primjer: Detaljno pojašnjenje postupka knjigovodstvenog evidentiranja kada je ulog od strane akcionara dat samo u vidu novca

Primjer 79:

AD je emitovalo i prodalo 1.000 redovnih akcija nominalne vrijednosti 5 €/akciji. Tržišna cijena jedne redovne akcije je 6 €. Akcionari su uplatili ½ upisanog kapitala i emisionu premiju u cjelini.

Pojašnjenje:

²⁸ Napomena: Međutim, ova varijanta nije u skladu sa Zakonom o privrednim društvima u Crnoj Gori, pa nije predviđena Kontnim okvirom i ne knjiži se. U knjigovodstvu se evidentira na dugovnoj strani računa Emisiona premija.

Prvi knjigovodstveni stav se realizuje odobravanjem računa pasive – 3100 za iznos **upisanog kapitala** (5 * 1.000 €/akciji) i zaduženjem računa aktive 0000 – Neuplaćene upisane obične akcije za isti iznos.

Drugi knjigovodstveni stav se realizuje odobravanjem računa aktive 0000 – Neuplaćene upisane obične akcije za iznos kapitala koji je **uplaćen**, uz istovremeno zaduženje računa – Tekući račun za iznos uplaćenog kapitala i vrijednosti ostvarene emisije premije. Kako su akcionari uplatili ½ od upisanog kapitala, to će se račun 0000 odobriti za iznos od 2.500 € (1/2 od 5.000 €, koliko iznosi upisani kapital). Ovdje je bitno istaći da su akcije prodane po tržišnoj vrijednosti (tržišna vrijednost je 6 * 1.000 €/akciji) od 6.000 € koja je veća od nominalne vrijednosti (5 * 1.000 €/akciji) 5.000 €, što znači da je AD ostvarilo emisiju premiju (ažio) u iznosu od 1.000 € (6.000 € (TV) - 5.000 € (NV)). Vrijednost emisije premije se evidentira na potražnoj strani računa Emisiona premija, koji po svom karakteru pripada pasivi Iskaza o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/. Na taj način na računu – Tekući račun će biti ostvaren priliv novčanih sredstava od 3.500 € koji je nastao kao rezultat vrijednosti uplaćenog kapitala (1/2 od 5.000 €) kao i u visine ostvarene emisije premije (1.000 €).

Treći knjigovodstveni stav se realizuje zaduženjem računa 3100 za vrijednost kapitala koji su akcionari uplatili, a što iznosi 2.500 €, uz istovremeno odobrenje za isti iznos računa Akcijski kapital.

Na kraju, analizom računa pasive – 3100, tj. upoređivanjem dugovnog i potražnog prometa dolazimo do zaključka da je potražni promet (5.000 €) veći od dugovnog prometa (2.500 €) što znači da akcionari nijesu uplatili cijeli iznos kapitala koji su upisali, već su uplatili samo ½, pa stoga saldo nakon ove poslovne promjene iznosi 2.500 €. Dakle, ovaj saldo nas upućuje na zaključak da akcionari treba da uplate još 2.500 €. Takođe, analizom računa aktive – 0000 uviđamo da je dugovni promet (5.000 €) veći od potražnog prometa (2.500 €), što znači da AD potražuje iznos od 2.500 € od akcionara, odnosno očekuje da će da uplate još 2.500 €, budući da su uplatili samo ½ iznosa koji su upisali (5.000 €). Račun – Akcijski kapital treba da pruži podatke o vrijednosti akcija koje su akcionari uplatili. U slučaju AD na računu – Akcijski kapital je evidentiran iznos od 2.500 € jer su akcionari uplatili ½ nominalne (upisane) vrijednosti kapitala.

Napomena: *Na ovaj način na strani PASIVE akcije se razdvajaju na one koje su već uplaćene (prenijete vlasnicima) (evidentirane na rn akcijski kapital) i one koje to još nijesu (rn pasive – 3100)*

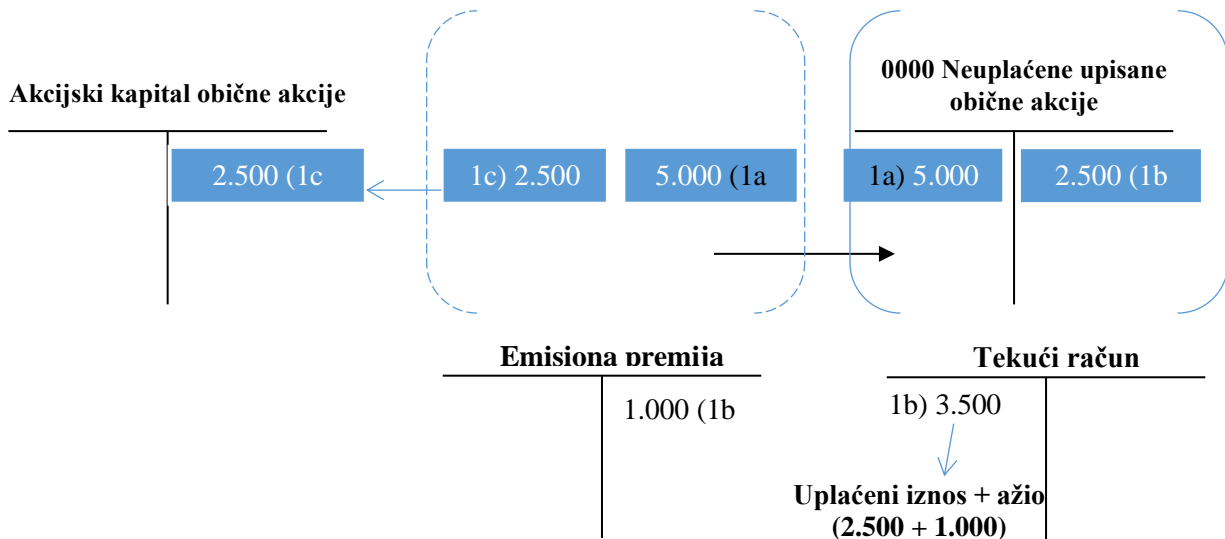
Obezbjeduje podatak o broju akcija koje nijesu još uvijek uplaćene.
Dakle: **upisano je a još neuplaćeno 2.500 €**

Obezbjeduje podatak o visini potraživanja prema vlasnicima za upisani a neuplaćeni kapital.
Dakle: **potraživanja od vlasnika su 2.500 €**

3100 Neuplaćene upisane obične akcije

Knjiženje u *dnevniku*:

RB	konto	Opis	duguje	potražuje
1a)	0000 3100	Neuplaćene upisane obične akcije Neuplaćene upisane obične akcije – za upisane obične akcije –	5.000	5.000
1b)	2410 0228 0000	Tekući račun Emisiona premija Neuplaćene upisane obične akcije – za uplatu 1/2 upisanog kapitala i... –	3.500	1.000 2.500
1c)	3100 3000	Neuplaćene upisane obične akcije Akcijski kapital obične akcije – za povećanje akcijskog kapitala –	2.500	2.500

Knjigovodstveno evidentiranje na računima ***Glavne knjige***:

Primjer: Knjigovodstveno evidentiranje kada pored uloga u novcu postoje i nenovčani ulogi – kada je poznata cijena akcija

Primjer 80:

1) Osnivački kapital AD „MK & A“ DOO prema sporazumu dva osnivača iznosi 60.000 € (50:50).

Osnivači na ime uloga unose u akcionarsko društvo:

a) novu opremu za proizvodnju u vrijednosti od 35.000 €,

b) materijal u vrijednosti od 2.000 €,

c) novčani ulog 3.000 €,

d) građevinski objekat čija nabavna vrijednost iznosi 30.000 €, a ispravka vrijednosti iznosi 10.000 €.

Statutom društva predviđeno je da akcije budu obične i da nominalna vrijednost iznosi 600 €, koliko iznosi i tržišna.

Svi gore navedeni ulogi su unijeti u društvo, novčana sredstva su uplaćena kod ovlaštene banke i društvo je registrovano.

Knjiženje u **dnevniku**:

RB	konto ²⁹	Opis	duguje	potražuje
1a)	0000 3100	Neuplaćene upisane obične akcije Neuplaćene upisane obične akcije – za upisan osnivački kapital –	60.000	60.000
1b)	0220 1010 0231 2410 0228 0000	Građevinski objekti Materijal Oprema za proizvodnju Tekući račun Ispravka vrijednosti građ. objekata Neuplaćene upisane obične akcije – za unijete stvari i uplaćen novac –	30.000 2.000 35.000 3.000	10.000 60.000
1c)	3100 3000	Neuplaćene upisane obične akcije Akcijski kapital obične akcije – za povećanje akcijskog kapitala –	60.000	60.000

Kupovina i otplata izdatih akcija može se vršiti ne samo u obliku novca, nego u stvarima i pravu. Ukoliko je ulog u AD izvršen u stvarima (npr. građevinski objekti), postavlja se pitanja po kojoj vrijednosti evidentirati taj ulog (u našem slučaju građevinski objekat) u knjigovodstvu AD. Pravilo je da se sredstva (nenovčani ulog) procjenjuje pa time i knjiži po njihovoj tržišnoj (fer) vrijednosti ili pak po tržišnoj vrijednosti akcija, zavisno od toga šta je relevantnije (tačnije)³⁰.

Primjer: Knjigovodstveno evidentiranje kada pored uloga u novcu postoje i nenovčani ulogi – kada nije poznata tržišna cijena akcija

Ukoliko preduzeće vrši emisiju i prodaju akcija za nenovčana sredstva (prava, materijalni oblik imovine i sl.) pri čemu nije poznata tržišna vrijednost akcija, onda se za tržišnu vrijednost akcija uzima fer vrijednost sredstva koje se razmjenjuje za akcije.

Primjer 81:

²⁹ U cilju otklanjanja eventualne zabune kod studenata, u ovom primjeru uvodimo i konta.

³⁰ Nenovčani ulogi procjenjuju se od strane jednog ili više ovlašćenih nezavisnih procjenjivača. Procjenjivač može biti fizičko lice, pravno lice ili firma (ortakluk ili komanditno društvo). Procjena se vrši prije prihvatanja nenovčanog uloga od strane Skupštine akcionara. Izvještaj ovlašćenog procjenjivača i odluka Skupštine akcionara o prihvatanju nenovčanog uloga, dostaviće se CRPS-a u roku od sedam dana od dana prijema rješenja Komisije za hartije od vrijednosti o evidentiranju emisije akcija po osnovu nenovčanog uloga.

Preduzeće „X“ izdaje 100 redovnih akcija pojedinačne nominalne vrijednosti od 1.000 € u zamjenu za fabričku halu. Tržišna vrijednost fabričke hale je 120.000 €, dok je tržišna cijena akcija nepoznata.

Napomena: Porez na promet nepokretnosti ($3\% * 120.000$) = 3.600 – Zakon o porezu na promet nepokretnosti – član 9.

R J E Š E N J E

Pojašnjenje:
<i>NV = Br. akcija * nv redovnih akcije = 100 * 1.000 = 100.000 €</i>
<i>Tržišna vrijednost fabričke hale = 120.000 €</i>
<i>Emisiona premija = 120.000 – 100.000 = 20.000 €</i>
<i>Nabavna vrijednost fabričke hale = 120.000 + 3.600 = 123.600 €</i>

Knjiženje u dnevniku:

RB	Opis	Duguje	potražuje
1a)	<i>Neuplaćene upisane obične akcije</i> <i>Neuplaćene upisane obične akcije</i> <i>– za upisane obične akcije –</i>	100.000	100.000
1b)	<i>Građevinski objekat</i> <i>Emisiona premija</i> <i>Obaveze prema državi</i> <i>Neuplaćene upisane obične akcije</i> <i>– za prodane akcije u stvarima –</i>	123.600	20.000 3.600 100.000
1c)	<i>Neuplaćene upisane obične akcije</i> <i>Akcijski kapital obične akcije</i> <i>– za povećanje akcijskog kapitala –</i>	100.000	100.000

Polazeći od naprijed navedenih suštinskih obilježja akcija klasifikovanih prema kriterijumu sadržine prava učešća u dobiti – redovne (obične) i povlašćene (prioritetne) akcije, nerijetko se dešava poslovna transakcija koja uzrokuje njihovu konverziju. Pretvaranje, npr. redovnih u prioritetne akcije, akcionari vrše uz *doplata*, pri čemu osnovni kapital AD ostaje nepromijenjen, a iznos doplate predstavlja povećanje rezervi.

Pored navedenog, promjene u osnovnom kapitalu mogu da nastanu i po osnovu povećanja i smanjenja. U primjerima koji slijede daju se i pojašnjenja.

Povećanjem osnovnog kapitala:

novim ulozima – novim emitovanjem akcija ili nenovčanim ulozima, uslovnim povećanjem. pravo pretvaranja obveznica u akcije, odnosno pretvaranje dužničke u vlasničku HOV.

Primjer 82:

Kompanija „MK & A“ DOO AD je postigla saglasnost s imaočima emitovanih obveznica istog preduzeća da iste konvertuje u akcije. Vrijednost obveznica čiji je rok dospijeća godina dana pretvara se u akcije u iznosu od 120.000 €.

Knjiženje u **dnevniku**:

RB	Opis	duguje	potražuje
1a)	Obaveze po izdatim obveznicama Akcijski kapital – obične akcije – konverzija obveznica u akcije –	120.000	120.000

ili konverzije potraživanja u ulog – ciljnim povećanjem sa izdavanjem novih akcija³¹; povećanjem iz rezervi društva i iz neraspoređenog dobitka prethodne godine;

Primjer 83:

1a) Skupština AD „MK & A“ DOO je donijela odluku o povećanju osnovnog kapitala – običnih akcija iz suviška zakonskih rezervi u iznosu od 30.000 € i iz neraspoređenog dobitka u iznosu od 15.000 €.

1b) Skupština AD „MK & A“ DOO je donijela odluku da se neraspoređena dobit iz ranijih godina u iznosu od 70.000 € usmjerava raspodjelom za sljedeće potrebe: statutarne rezerve 20.000 €; dividende akcionarima 8.000 € i 42.000 € povećanje osnovnog kapitala.

R J E Š E N J E

RB	Opis	duguje	potražuje
1a)	Zakonske rezerve Neraspoređena dobit prethodne godine Akcijski kapital – obične akcije – odluka o povećanje osnovn. kapitala –	30.000 15.000	45.000
1b)	Neraspoređena dobit iz ranijih god. Statutarne i druge rezerve Akcijski kapital – obične akcije Obaveze za dividende za obiĉ. akc. – za raspodjelu dobiti iz ranijih god. –	70.000	20.000 42.000 8.000

Smanjenje osnovnog kapitala takođe je manje-više određeno zakonskom i internom regulativom, a vrši se s namjerom da se poboljša rentabilitetni položaj kompanije, izvrši sanacija i sl. Najčešći oblici smanjenja osnovnog kapitala mogu biti:

redovno smanjenje po osnovu smanjenja nominalne vrijednosti akcija ili spajanjem akcija, koja ima za posljedicu smanjenje aktive, odnosno smanjenje gotovine kao i smanjenje Akcijskog kapitala po osnovu redovnih (i/ili prioriternih) akcija.

zatim tzv. pojednostavljeno smanjenje osnovnog kapitala izazvano potrebama pokrivanja gubitaka ili prenosa sredstava u obavezne rezerve.

³¹ Na primjer namijenjene samo zapošljenima u preduzeću – AD.

Primjer 84:

- 1) Skupština AD „MK & A“ DOO je odlučila da pokrije gubitak iz prethodne godine u iznosu od 150.000 € na teret smanjenja osnovnog kapitala.
- 2) AD „RF“ je odlučilo da pokrije gubitak iz prethodne godine u iznosu od 100.000 €, na teret rezervi po osnovu ponovne procjene.

R J E Š E N J E**Knjiženje u dnevniku:**

RB	Opis	duguje	potražuje
1)	Akcijski kapital – obične akcije Gubitak ranijih godina – za pokriće gubitka –	150.000	150.000
2)	Rezerve po osnovu ponovne procjene Gubitak ranijih godina – za pokriće gubitka iz revalor. rezer. –	100.000	100.000

Na kraju, s računovodstvenog aspekta bitno je poznavati i situaciju usitnjavanja akcija.³² Riječ je o situaciji koja nastaje onda kada je tržišna cijena akcija previše visoka tako da ne omogućava dobro trgovanje. Ukoliko se AD odluči na usitnjavanje, dolazi do:

- smanjenja nominalne i tržišne vrijednosti akcija,
- povećanja broja emitovanih akcija, ali ne i *odobrenih* (saldo na računu sopstveni kapital ostaje nepromijenjen, samo se mijenja njegova struktura).

Dakle, usitnjavanje akcija ima odraz na emitovani i otvoreni kapital društva.

Primjer 85:

- 1) 12. septembra 2021. godine, kompanija „BM & A“ AD ima van preduzeća 10.000 akcija 5 €/a. Tržišna vrijednost je 70 €/a. Kompanija planira usitnjavanje akcija (1:2).

R J E Š E N J E

Pojašnjenje: **1:2** znači da akcionar umjesto jedne akcije dobija dvije nove, odnosno da se svaka postojeća akcija „dijeli“, „cijepa“ na **dvije**.

Posljedice usitnjavanja akcija:

- smanjuje se nominalna vrijednost akcija (sada je 2,5 €/a);
- povećava se broj emitovanih akcija van preduzeća (sada 20.000);

Napomena: Usitnjavanjem akcija **ne mijenja se saldo na računu sopstveni kapital**. Kao potvrdu navedenom, dajemo primjer (veza s prethodnim primjerom):

	Broj akcija * cijena po akciji	Vrijednost sopstvenog kapitala
Ranije (prije usitnjavanja)	30.000 * 5 €/akciji	150.000€

³² Npr. odbor direktora kompanije može donijeti odluku da se izvrši usitnjavanje akcija u srazmjeri 1:2, što zapravo znači da se svaka postojeća akcija dijeli na dvije nove (imaju upola nižu tržišnu i nominalnu vrijednost).

Sada (poslije usitnjavanja)	$60.000 * 2.5 \text{ €/akciji}$	150.000€
--	---------------------------------	-----------------

ZAKLJUČAK: Vrijednost na računu sopstveni kapital je nepromijenjena (saldo je ostao isti (150.000 €)). Došlo je samo do promjene **strukture**.

Navedenu promjenu je potrebno „**dokumentovati**“ (knjiži se u dnevniku u dijelu koji nije sastavni dio dvojnog knjigovodstva).

Npr: 12. septembar 2021. godina

10.000 redovnih akcija nominalne vrijednosti 5 €/a koje su izdate i nalaze se van preduzeća su podijeljene na 1:2, što je rezultiralo iznosom od 20.000 redovnih akcija nominalne vrijednosti 2,5 €/a, koje su izdate i kojima se trguje.

2.2.2. Pozajmljeni kapital /Obaveze/ – klasa 4

Prema Pravilniku o Kontnom planu, obaveze se evidentiraju u okviru **klase 4** i čine ih:

- 41 – DUGOROČNE OBAVEZE**
- 42 – KRATKOROČNE FINANSIJSKE OBAVEZE**
- 43 – OBAVEZE IZ POSLOVANJA**
- 44 – OBAVEZE IZ SPECIFIČNIH POSLOVA**
- 45 – OBAVEZE PO OSNOVU ZARADA I NAKNADA ZARADA**
- 46 – OSTALE OBAVEZE**
- 47 – OBAVEZE ZA POREZ NA DODATU VRIJEDNOST**
- 48 – OBAVEZE ZA OSTALE POREZE, DOPRINOSE I DRUGE DAŽBINE**

2.2.2.1. Dugoročne obaveze

Dugoročne obaveze predstavljaju pozajmljeni kapital koji treba da se vrati u periodu koji je duži od jedne godine. Evidentiraju se u grupi računa 41 i obuhvataju sljedeće sintetičke račune:

- 410 – Obaveze koje se mogu konvertovati u kapital*
- 411 – Obaveze prema matičnim i zavisnim pravnim licima*
- 412 – Obaveze prema ostalim povezanim pravnim licima*
- 413 – Obaveze po emitovanim hartijama od vrijednosti u periodu dužem od godinu dana*
- 414 – Dugoročni krediti u zemlji*
- 415 – Dugoročni krediti u inostranstvu*
- 419 – Ostale dugoročne obaveze*

U nastavku predmet našeg razmatranja će biti sintetički račun *414 – Dugoročni krediti u zemlji*.

Dugoročni krediti se po pravilu koriste za pribavljanje/kupovinu ili izgradnju stalne imovine kao i za finansiranje nabavke trajnih obrtnih sredstava. Dugoročnim kreditom smatraju se svi zajmovi s rokom vraćanja dužim od godinu dana. Odobravanje dugoročnih kredita – novčanih ili robnih vrši se po pravilu na osnovu odgovarajućih zahtjeva i sklopljenih ugovora kojim se utvrđuju međusobna prava i obaveze između davaoca i korisnika kredita u pogledu visine kredita, učešća, visine kamate, dokumentacije (Investicionog elaborata), rokova vraćanja, načina realizacije kredita i sl. Najčešće se iznos odobrenog kredita ne uplaćuje direktno na žiro račun tražioca, već kreditor isplaćuje obaveze tražioca prema dobavljačima – povjericima. To znači da momenat odobrenja kredita nije momenat nastanka obaveze, pa se kao takav knjigovodstveno ne evidentira. Stoga, obaveza nastaje u momentu kada kreditor izvrši isplatu obaveze prema dobavljačima za odnosa stalna imovina, za čije je izmirenje ugovoren kredit, tako da je to ujedno i momenat koji podliježe *knjigovodstvenom obuhvatanju*³³.

Primjer 86:

1) Poslovna banka je na osnovu zahtjeva i odluke odobrila dugoročni finansijski kredit „MK & A“ DOO u iznosu od 40.000 € i isti iznos uplatili na tekući račun.

Knjiženje u **dnevniku**:

RB	Opis	duguje	potražuje
1)	<i>Tekući račun</i> <i>Dugoročni krediti u zemlji</i> <i>– za odobren i uplaćen kredit –</i>	40.000	40.000

2.2.2.2. **Kratkoročne obaveze**

Tekuće (kratkoročne) obaveze obuhvataju takođe finansijske obaveze ali sa još kraćim vremenom dospijea. Čini ih veliki broj raznovrsnih obaveza s mogućnošću klasifikovanja na različite načine. Dakle, grupu konta **42, 43, 44, 45, 46** i **47**, prema Kontnom okviru u skladu s MSFI, sačinjavaju sljedeće kategorije obaveza:

42 – KRATKOROČNE FINANSIJSKE OBAVEZE

- 420 – Kratkoročni krediti od matičnih i zavisnih pravnih lica
- 421 – Kratkoročni krediti od ostalih povezanih pravnih lica
- 422 – Kratkoročni krediti u zemlji
- 423 – Kratkoročni krediti u inostranstvu
- 424 – Dio dugoročnih kredita koji dospijeva do jedne godine
- 425 – Dio ostalih dugoročnih obaveza koje dospijevaju do jedne godine
- 426 – Obaveze po kratkoročnim hartijama od vrijednosti

³³ Kao što se dá zapaziti, na ovaj način je došlo do konverzije kratkoročne obaveze (obaveze prema dobavljaču) dugoročnom obavezom.

427 – Obaveze po osnovu stalnih sredstava i sredstava obustavljenog poslovanja namijenjenih prodaji

429 – Ostale kratkoročne finansijske obaveze

43 – OBAVEZE IZ POSLOVANJA

430 – Primljeni avansi, depoziti i kaucije

431 – Dobavljači – matična i zavisna pravna lica

432 – Dobavljači – ostala povezana pravna lica

433 – Dobavljači u zemlji

434 – Dobavljači u inostranstvu

439 – Ostale obaveze iz poslovanja

44 – OBAVEZE IZ SPECIFIČNIH POSLOVA

440 – Obaveze prema uvozniku

441 – Obaveze po osnovu izvoza za tuđ račun

442 – Obaveze po osnovu komisije i konsignacione prodaje

449 – Ostale obaveze iz specifičnih poslova

45 – OBAVEZE PO OSNOVU ZARADA I NAKNADA ZARADA³⁴

46 – OSTALE OBAVEZE

460 – Obaveze po osnovu kamata i troškova finansiranja

461 – Obaveze za dividende

462 – Obaveze za učešće u dobitku

463 – Obaveze prema zapošljenima

464 – Obaveze prema članovima Upravnog i Nadzornog odbora

465 – Obaveze prema fizičkim licima za naknade po ugovorima

469 – Ostale obaveze

47 - OBAVEZE ZA POREZ NA DODATU VRIJEDNOST

Pored raznovrsnosti i kratkih rokova dospijea, ova kategorija kratkoročnih finansijskih obaveza – izvora pozajmljenih sredstava, se karakteriše i njihovim pojavljivanjem samo u novčanom obliku kao i bitnim uticajem na likvidnost preduzeća.

2.2.2.2.1. Kratkoročni krediti u zemlji

Kratkoročni krediti se odobravaju s rokom vraćanja kraćim od jedne godine, a obično se njima finansiraju povremene i privremene potrebe u vezi s obrtnim sredstvima. Kao kreditori se mogu pojaviti banke, preduzeća, druge organizacije i institucije, pa je stoga moguće izvršiti njihovu klasifikaciju na:

- kratkoročne kredite od povezanih preduzeća,
- kratkoročne kredite u zemlji,

³⁴ Detaljnije u dijelu Troškova zarada i naknada zarada.

- kratkoročne kredite u inostranstvu i
- ostale kratkoročne finansijske obaveze.

Kratkoročni krediti mogu takođe biti u novčanom i robnom obliku. Odobreni novčani kratkoročni krediti se po pravilu uplaćuju na žiro račun tražioca. Korišćenje kratkoročnih kredita takođe je predmet međusobnog ugovaranja između tražioca – korisnika kredita i davaoca kredita – kreditora.

Primjer 87:

1) Preduzeće „MK & A“ DOO je podiglo kratkoročni kredit kojim će finansirati nabavku materijala u iznosu od 5.000 €. Kredit je odobren sa rokom vraćanja od pola godine i kamatnom stopom od 5% mjesečno.

2) Kredit je vraćen u ugovorenom roku, po izvodu banke.

Napomena: $\text{Obračun kamate} = \text{glavnica} * \text{mjesečna kamata} = 5.000 * 0,05 = 250$ mjesečni iznos kamate. Kako je u pitanju šest mjeseci imamo $250 * 6 = 1.500$ € – ukupan iznos kamate.

R J E Š E N J E

Knjiženje u **dnevniku**³⁵:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1a)	Materijal Kratkoročni kredit – za primljeni kratkoročni kredit –	5.000	5.000.
1b)	Kratkoročni kredit Finansijski rashodi Tekući račun – za odobren i uplaćen kredit –	5.000 1.500	6.500

2.2.2.2.2. Obaveze iz poslovanja

Tekuće obaveze prema dobavljačima

Tekuće obaveze prema dobavljačima u najvećem broju slučajeva nastaju kupovinom od dobavljača odgovarajućih faktora procesa rada (sredstava za rad, predmeta rada, itd.). **Visina, rok i način** izmirenja obaveze prema dobavljaču je naznačena u knjigovodstvenom dokumentu – fakturi, dok se vrednovanje obaveza vrši u visini nominalne vrijednosti koja je proistekla iz

³⁵ Napomena: Navedeno knjiženje pod pretpostavkom da se periodični rezultat obračunava pologodišnje, a ne mjesečno.

određene poslovne ili finansijske transakcije, odnosno u visini očekivane isplate po tom osnovu ukoliko je ona viša.

U principu, *visina* obaveze prema dobavljačima nije fiksna kategorija. Nerijetko se dešava, posebno u situaciji kad dobavljači žele da unaprijede svoju poslovnu politiku da odobre popuste (diskonte) kupcima u namjeri da stimulišu samu prodaju kao i količinu narudžbe elemenata procesa proizvodnje, ubrzaju i/ili osiguraju naplatu svojih potraživanja od kupaca, obezbijede dugoročnu saradnju i sl. Od posebne važnosti, posebno s računovodstvenog aspekta su sljedeće kategorizacije popusta:

- koji su *poznati u trenutku prijema* elemenata procesa proizvodnje;
- koji *nijesu poznati u trenutku prijema*, nego se odobravaju naknadno.

Uobičajeno je da se obaveza prema dobavljaču, prethodno definisana ugovorom i navedena u fakturi izmiri u određenom *roku*, koji obično iznosi 15 dana od dana prijema robe i fakture. Tako npr., ukoliko je na fakturi navedeno „n/15“ („neto petnaest“) to znači da faktura dopijeva za naplatu petnaest dana od dana njenog izdavanja. Usko povezano s prethodno navedenim, svi popusti kao određeni stimulacioni mehanizmi dobavljača su takođe obično navedeni u fakturi te kao takvi predstavljaju sastavni dio prodajnog ugovora. Jedna od takvih stimulativnih mjera dobavljača upućena kupcu jeste kasa skonto. Kasa skonto je uobičajeno naveden na knjigovodstvenom dokumentu – fakturi. Odobreni kasa skonto ne znači ujedno i da je iskorišćen od strane kupca, i to je veoma bitno znati, posebno zbog knjigovodstvenog evidentiranja. Dakle, *kasa skonto* se odobrava kupcu ukoliko je svoju obavezu izvršio u propisanom roku i obično iznosi 2–5% od fakturne vrijednosti. *Na primjer:* Kupcu je odobren kasa skonto **1/5**. Klauzula „**1/5**“ znači da ukoliko kupac plati u roku od 5 dana, biće mu odobren *popust* u iznosu od 1%. Navedeni oblici popusta ne mogu biti obračunati pri prijemu elemenata procesa rada kao i pri izradi kalkulacije, budući da njihova realizacija zavisi od toga da li će kupac blagovremeno ispuniti svoju obavezu ili ne.

U pogledu *načina plaćanja*, kupcu stoji na raspolaganju nekoliko alternativa. Pored toga, za plaćanje:

- bez odlaganja se koristi – *ček*,
- s rokom do 15 dana se koristi – *virman*³⁶,
- s rokom do 90 dana se koristi – *mjenica*³⁷.

U praksi često dominira *gotovinski način* plaćanja obaveze prema dobavljaču. *Ček* se uobičajeno koristi kao ekvivalent gotovine, ali i kao sredstvo za isplatu obaveze prema dobavljačima bez odlaganja. Ukoliko se mjesto izdavanja čeka poklapa s mjestom njegove naplate, to se isti može

³⁶ Uplatnica za bezgotovinsko plaćanje se zove virman. Kad firma plaća račun drugoj firmi preko banke, ne gotovinski.

³⁷ Detaljnije o atributima mjenice i o njenim ostalim karakteristikama pogledati: Škarić-Jovanović, K., Radovanović, R., op. cit., str. 165.

podnijeti za naplatu u roku od 8 dana, odnosno ako su mjesta različita, rok njegove naplate je obično 15 dana.

Mjenična obaveza

Hartija od vrijednosti koja se često koristi kao sredstvo obezbjeđenja odloženog plaćanja obaveze prema dobavljaču i koja može da glasi na neograničene iznose se naziva *mjenica*.³⁸ Lica koja se javljaju kod mjenice su: a) izdavalac mjenice (trasant); b) subjekt koji je primio mjenicu (trasat) i, c) subjekt (obično banka) koji garantuje da će mjenica biti isplaćena (avalista, garant ili jamac).

U pogledu roka dospijeca mjenice, moguće je da se jave dvije situacije:

- rok dospijeca mjenice je **jednak** roku isplate obaveze prema dobavljaču, tako da imalac mjenice nema pravo na naplatu pasivne kamatne stope, budući da se u navedenom slučaju mjenična obaveza poklapa sa obavezom prema dobavljaču i
- rok dospijeca mjenice je **duži** od roka isplate obaveze prema dobavljaču, tako da se pojavljuje pasivna kamatna stopa kao pravo nadoknade imaocu mjenice za period za koji kreditira dužnika.

$$\text{Kamata na rok dospijeca} = \frac{\text{Glavnica} * \text{Rok dospijeca} * \text{Godišnja kamatna stopa}}{365}$$

Obračunati iznos kamate se obuhvata preko korektivnog računa – Ispravka vrijednosti mjeničnih obaveza.

Primjer 88:

1) Preduzeće „MK & A“ DOO, koje je kupac, nije u mogućnosti da u roku izvrši obavezu prema dobavljaču pa izdaje mjenicu. Dug je 5.000 €, rok dospijeca mjenice = 50 dana i kamata 10% godišnje.

2) Na dan dospijeca, izvršena je isplata po osnovu navedene obaveze.

Izvršiti potrebna knjiženja.

Pojašnjenje: U ovom dijelu treba razlikovati dva događaja: nelikvidnost kupaca i dospijeca mjenice za naplatu.

I događaj: nelikvidnost kupca

U ovom trenutku obaveza prema dobavljaču prerasta u mjeničnu obavezu, što zapravo znači da se račun – Dobavljač zadužuje za visinu obaveze, a odobrava račun – Mjenična obaveza za visinu obaveze prema dobavljaču uvećanu za obračunatu kamatu.

$$\text{Obračun kamate: Kamata} = \frac{(5.000 * 50 * 0,1)}{365} = 68,5 \text{ €}$$

Mjenična obaveza: Iznos glavnice (5.000) + obračunata kamata (68,5) = 5.068,5 €

II događaj: dospijeca mjenice za naplatu

³⁸ Mjenicu kao sredstvo plaćanja najčešće koriste kompanije koje prodaju robu velike vrijednosti, tako da se navedena HOV može upotrijebiti kao sredstvo finansiranja, prodavanjem iste banci. Detaljnije o navedenom pogledati: Gray, S., Needles, B., op. cit., str. 246–250.

Knjiženje u **dnevniku**³⁹:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
1)	Dobavljač Ispravka vrijednosti mjeničnih obaveza Mjenične obaveze – Za izdatu mjenicu –	5.000 68,5	5.068,5
2)	Mjenične obaveze Tekući račun – Za isplaćene mjenične obaveze –	5.068,5	5.068,5
2a)	Finansijski rashod Ispravka vrijednosti mjeničnih obaveza – Za nastali fin. rashod –	68,5	68,5

Obveznica

Obveznica je dužnička hartija od vrijednosti koja vlasniku, odnosno kreditoru (povjerilac) daje pravo da po dospijeću od izdavaoca naplati iznos koji je naznačen na obveznici, kao i pravo na naplatu pripadajuće kamate.⁴⁰ Uobičajeno je da se kamata koja predstavlja ugovorenu obavezu kompanije izdavaoca plaća na kraju godine, dok se glavnica može isplaćivati godišnje ili po roku dospijeća obveznice. Zapaža se da su obveznice po svom karakteru dosta slične dugoročnom ili kratkoročnom kreditu. Razlika je u tome što odobravanjem dugoročnog kredita preduzeće dobija znatan iznos novčanih sredstava samo od strane jednog kreditora (npr. banke), dok je emisijom obveznica preduzeće u mogućnosti da dođe do velike svote novca ali od različitih ulagača čime pojedinačni ulogi ne moraju da budu veliki. Upravo iz tog razloga, *obveznice* preduzeća se svrstavaju u kategoriju najznačajnijeg oblika dugoročno pozajmljenih izvora.

Obveznice u principu imaju dosta dug period dospijeća, koji nerijetko iznosi 20 ili 30 godina. Dug period dospijeća ne znači da imaoći obveznice moraju da čekaju navedeni period, nego je mogu prodati na berzi po trenutnoj tržišnoj cijeni.

Knjigovodstveno, veoma je bitno raspolagati informacijom da li se obveznice kupuju po cijeni koja je **viša ili niža** od nominalne vrijednosti, iz sljedećih razloga: a) za visinu nominalne vrijednosti zadužio bi se račun ulaganja, odnosno dugoročne obveznice, dok bi se za visinu razlike zadužio, odnosno odobrio račun premija/diskont koji se amortizuje tokom vijeka trajanja obveznice. Amortizacija se može obračunati linearnom ili metodom efektivnih kamata.

Primjer 89:

I situacija:

1) Preduzeće „MK & A“ DOO AD je 22. aprila 2021. godine kupilo obveznicu nominalne vrijednosti od 15.000 € sa rokom dospijeća od sedam godina pri kamatnoj stopi od 11%.

³⁹ Napomena: Pretpostavka da se obračun periodičnog rezultata vrši na polugodišnjem nivou.

⁴⁰ Detaljnije o tome pogledati: Škarić-Jovanović, K., Radovanović., R., op. cit., str. 103–105.

2) Na dan bilansa (31. 12. 2014. godine), izvršiti knjiženje naplaćenih kamata.

Pojašnjenje: Kod emitovanja obveznica, s knjigovodstvenog aspekta su bitna dva događaja:

I događaj: Kupovina obveznica

II događaj: Obračun kamate = kamata * nominalna vrijednost = 11% * 15.000 = **1.650 €**

Knjiženje u **dnevniku:**

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
1)	Obveznice sa rokom dospijeca preko godinu dana Tekući račun – Za kupljenu dugoročnu obveznicu –	15.000	15.000
2)	Tekući račun Prihodi od kamate – Za naplaćene kamate na obveznice –	1.650	1.650

II situacija:

1) Preduzeće „MK & A“ DOO je emitovalo obveznicu na dan 1. 1. 2021. godine i po tom osnovu ima obavezu u iznosu od 10.000 €.

2) Prema izvodu poslovne banke isplaćena je obaveza po osnovu obveznice. Anuitetski kupon sadrži glavnicu u iznosu od 750 € i kamatu u iznosu od 250 €.

Knjiženje u **dnevniku:**

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potraž.
1)	Tekući račun Obveznice sa rokom dospijeca preko godinu dana – Za emitovanu dugoročnu obveznicu –	10.000	10.000
2)	Obveznice sa rokom dospijeca preko godinu dana Finansijski rashodi Tekući račun – Izvod –	750 250	1.000

Zadaci

Zadaci – pojašnjenje

Zadatak 6: Kapital

PRIMJER 6.1.

Akcionarsko društvo koje se bavi proizvodnjom automobila na dan upita ima vrijednost bruto imovine od 357.000 €, pri čemu nam je rečeno da obaveze kompanije iznose 89.000 €. Na osnovu informacija koje su date o sopstvenom kapitalu društva pokušajte da izračunate vrijednost stavki u okviru kapitala i otvorite račune glavne knjige samo za stavke kapitala:

- Tokom životnog vijeka preduzeća, emitovano je 1.500 običnih i 260 prioritetnih akcija. Nominalna vrijednost običnih akcija je 126 €, dok je nominalna vrijednost prioritetnih akcija 130 €.
- Od emitovanog kapitala poništeno je 200 običnih akcija.
- Primarna (prva) emisija akcija je vršena po nominalnoj vrijednosti. Ipak, 500 običnih akcija je emitovano po emisionoj vrijednosti koja je za 10% veća od nominalne, dok je 60 prioritetnih akcija emitovano po vrijednosti koja je 12% veća od nominalne.
- Kompanija je u toku godine, po prvi put, usvojila model revalorizacije za pojedina osnovna sredstva. Utvrđeno je da je ukupan iznos za koju je vrijednost osnovnih sredstava korigovana pozitivan, i iznosi 1.100 €.
- Statutom kompanije određeno je da će rezerve koje propisuje ovaj akt iznositi 20.000 €.
- Kompanija je u prethodnoj godini ostvarila dobitak od 42.064 €.

RJEŠENJE

Kako bismo izračunali koliki je akcijski kapital preduzeća, pomnožićemo vrijednost akcija sa brojem akcija (i za obične i za prioritetne akcije). Na kraju, oduzećemo akcije koje su poništene da bismo utvrdili trenutni kapital.

Akcijski kapital:

$$1.500 * 126 \text{ €} + 260 * 130 \text{ €} - 200 * 126 \text{ €} = 189.000 + 33.800 - 25.200 = 222.800 - 25.200 = 197.600 \text{ €}$$

Iznos novca po kojem su akcije plaćene (emitovane) je veći od nominalne vrijednosti. Razlika između emisione i nominalne vrijednosti je emisiona premija. Možemo je izračunati tako što ćemo emisionu premiju po akciji pomnožiti sa brojem akcija:

Emisiona premija po običnoj akciji:

$$126 * 10\% = 12,6 \text{ €}$$

Emisiona premija po prioritetnoj akciji:

$$130 * 12\% = 15,6 \text{ €}$$

$$\text{Emisiona premija: } 500 * 12,6 + 60 * 15,6 = 6.300 + 936 = 7.236 \text{ €}$$

Ukoliko dođe do usvajanja modela revalorizacije u preduzeću, iznos novca za koji smo korigovali (uvećali) vrijednost imovine se evidentira na računu Revalorizacione rezerve. Po tom osnovu, naše revalorizacione rezerve su 1.100 €.

Revalorizacione rezerve: 1.100 €

Rezerve koje su utvrđene Statutom su statutarne rezerve.

Statutarne rezerve: 20.000 €

D Akcijski kapital P	D Emisiona premija P	D Statutarne rezerve P
25.200	222.800	25.200
	7.236	20.000
D Revalorizacione rezerve P	D Neraspoređeni dobitak P	
	42.064	
1.100		

PRIMJER 6.2.

Donešena je odluka da „BM & A“, porodična firma i drušvo s ograničenom odgovornošću, postaje akcionarsko društvo. Osnivački kapital preduzeća iznosi 103.000 €. Osnivač na ime uloga unosi u akcionarsko društvo:

- Nekretninu vrijednosti 40.000 €
- Opremu nabavne vrijednosti 50.000 €, a ispravke vrijednosti 15.000 €
- Vozilo sadašnje vrijednosti 7.500 €, nabavne vrijednosti 11.000 €
- Biološka sredstva u vrijednosti 10.500 €
- Materijal u vrijednosti 10.000 €

Statutom je određeno da će nominalna vrijednost običnih akcija iznositi 25 €. Ulozi su unijeti u društvo i uplaćena su novčana sredstva kod ovlašćene banke, te je akcionarsko društvo registrovano.

Otvorite poslovne knjige preduzeća, a zatim evidentirajte nastale poslovne promjene hronološki i sistematski:

Skupština je donijela odluku u povećanju osnovnog kapitala. Odbor je odobrio emisiju 1.000 običnih akcija nominalne vrijednosti 25 € po akciji i 200 prioriternih akcija nominalne

vrijednosti 28 € po akciji. Akcije su upisane u potpunosti, pri čemu je postojala emisiona premija od 15% od nominalne vrijednosti za obične akcije i 12% za prioritetne akcije. Akcije su u cjelosti uplaćene na tekući račun preduzeća (izvod).

Skupština akcionara je donijela odluku da se izvrši zamjena 1.000 prioritetnih akcija nominalne vrijednosti 28 € po akciji u 1.000 običnih akcija nominalne vrijednosti 25 € po akciji. Razlika je isplaćena akcionarima putem tekućeg računa.

Donijeta je odluka o usitnjavanju akcija 1:2.

Otkupljeno je 250 običnih sopstvenih akcija po nominalnoj vrijednosti (odluka i izvod).

Preduzeće nije uspjelo u roku od godinu dana da proda otkupljene sopstvene akcije, pa je donijelo odluku da se akcije ponište.

U našem primjeru, pri povećanju akcijskog kapitala dolazi do emisije po cijeni koja je veća od nominalne. Na koji način bi se evidentirala poslovna promjena u kojoj se akcije emituju po cijeni koja je manja od nominalne?

Ukoliko usitnjavanje akcija ne knjižimo, da li ovaj događaj uopšte ima knjigovodstveni značaj za preduzeće?

RJEŠENJE

RB	OPIS	Duguje	Potražuje
0)	0000 Neuplaćene upisane obične akcije	103.000	
	3100 Neuplaćene upisane obične akcije		103.000
	<i>za upisan osnivački kapital</i>		
0)	Nekretnine	40.000	
	Oprema	50.000	
	Vozila	11.000	
	Biološka sredstva	10.500	
	Materijal	10.000	
	Ispravka vrijednosti opreme		15.000
	Ispravka vrijednosti vozila		3.500
	000 Neuplaćene upisane obične akcije		103.000
	<i>za unijete stvari i uplaćen novac</i>		
0)	3100 Neuplaćene upisane obične akcije	103.000	
	Akcijski kapital obične akcije		103.000
	<i>za povećanje akcijskog kapitala</i>		
1a)	0000 Neuplaćene upisane obične akcije	25.000	
	0000 Neuplaćene upisane prioritetne akcije	5.600	
	3100 Neuplaćene upisane obične akcije		25.000
	3100 Neuplaćene upisane prioritetne akcije		5.600
	<i>Odluka</i>		
1b)	Tekući račun	35.022,00	
	000 Neuplaćene upisane obične akcije		25.000,00
	000 Neuplaćene upisane prioritetne akcije		5.600,00
	Emisiona premija		4.422,00
	<i>Izvod</i>		

1c)	3100 Neuplaćene upisane obične akcije	25.000	
	3100 Neuplaćene upisane prioritetne akcije	5.600	
	Akcijski kapital obične akcije		25.000
	Akcijski kapital prioritetne akcije		5.600
	<i>Odluka</i>		
2)	Akcijski kapital prioritetne akcije	28.000	
	Akcijski kapital obične akcije		25.000
	Tekući račun		3.000
	<i>odluka, izvod</i>		
3)	<i>Navedena promjena ne mijenja vrijednost kapitala, ali je neophodno „dokumentovati“ – nova nominalna vrijednost akcija je $25/2 = 12,5\text{€}$</i>		
4a)	Otkupljene sopstvene akcije	3.125	
	Tekući račun		3.125
	<i>izvod, odluka</i>		
4b)	Akcijski kapital – obične akcije	3.125	
	Otkupljene sopstvene akcije		3.125
	<i>Odluka</i>		

Može se desiti situacija da se akcije emituju po cijeni koja je niža od nominalne. Kao što je slučaj sa nabavkom opreme koju uvijek knjižimo po nabavnoj vrijednosti (bez obzira što je sadašnja vrijednost možda različita od nabavne), i koristimo račun Ispravka vrijednosti osnovnog sredstva da bi iskazali korekcije, tako i u slučaju emitovanja akcija knjižimo nominalnu vrijednost na računu Akcijski kapital. Korekciju vrijednosti, odnosno smanjenje emisione cijene bilježimo na računu Emisiona premija, na način što će, za razliku od dosadašnjih slučajeva, Emisiona premija potraživati određen iznos koji je manji od nominalne vrijednosti.

Odluka o usitnjavanju akcija neće promijeniti saldo na nekom od računa u glavnoj knjizi. Ipak, ono što je bitno jeste da će ova promjena svakako imati uticaja na dalje poslovanje preduzeća, a samim tim i knjigovodstvenu evidenciju. S obzirom na to da će se nominalna cijena akcija smanjiti, svaka nova emisija/otkup će se vršiti po novoj, manjoj cijeni. Zamislite da treba da evidentirate otkup 100 akcija preduzeća, a nemate zabilješku da se cijena akcije upola smanjila. U tom slučaju ćete unijeti u knjigovodstvenu evidenciju vrijednost koja je duplo veća nego što bi trebalo i napraviti grešku u knjiženju.

PRIMJER 6.3.

U tabeli je dat promet na računima glavne knjige akcionarskog društva „MK & A“, zaključno sa danom 31. 3. 20XX. godine. Prenesite dato stanje na račune glavne knjige i sastavite Bilans stanja. Nakon toga, hronološki i sistematski evidentirajte sljedeće promjene, imajući u vidu da nominalna vrijednost običnih akcija iznosi 125 €:

RB	Naziv računa	Duguje	Potražuje
1	Dugoročni finansijski plasmani	36.000	24.000
2	Emisiona premija	2.000	11.000
3	Dugoročni krediti	12.000	34.600
4	Roba	18.700	2.700
5	Otkupljene sopstvene akcije	1.300	2.600
6	Revalorizacione rezerve	6.300	21.000,00
7	Nekretnine	75.000	19.000
8	Akcijski kapital – obične akcije	0	60.000
9	Oprema	64.000	27.000
10	Kratkoročni finansijski plasmani	8.500	4.500
11	Obaveze po izdatim obveznicama	1.500	10.000
12	Neraspoređeni dobitak	0	11.500
13	0000 Neuplaćeni upisani kapital	50.000	30.000
14	3100 Neuplaćeni upisani kapital	30.000	5.000
UKUPNO:		315.300	272.300

Donijeta je odluka o povećanju akcijskog kapitala. Akcijski kapital će biti uvećan od polovine neraspoređenog dobitka.

Akcionari su uplatili cjelokupan iznos preostalog upisanog kapitala (izvod). Akcije su kupljene po nominalnoj vrijednosti.

Otkupljene akcije nijesu prodate u roku od godinu dana, pa je društvo donijelo odluku o poništavanju.

Skupština akcionara je donijela odluku o emitovanju dodatnih akcija – emitovano je 50 običnih akcija emisione vrijednosti 130 €. Odmah je uplaćena polovina akcija kao i čitava emisiona premija od strane akcionara.

Društvo je postiglo dogovor sa vlasnicima obveznica da se iste konvertuju u kapital. Vrijednost obveznica čiji je rok dospijeca godinu dana se pretvara u akcije u potpunom iznosu preostale obaveze po izdatim obveznicama.

Kupljene su akcije preduzeća „Tesla“. U pitanju je 20 akcija tržišne cijene 412 € po akciji (izvod, odluka).

Da li može doći do situacije da je saldo računa 000 Neuplaćeni upisani kapital veći od salda računa 3100 Neuplaćeni upisani kapital?

Zbog čega bi akcionarsko društvo željelo da izda obveznice? U kom dijelu pasive se nalaze akcije preduzeća, a u kojem obveznice? Da li može doći do situacije da obveznice knjižimo na strani aktive?

RJEŠENJE

BILANS STANJA			
Aktiva		Pasiva	
Neplaćeni upisani kapital	20.000,00	Neplaćeni upisani kapital	20.000,00
Stalna imovina	105.000,00	Sopstveni kapital	95.200,00
Nekretnine	56.000,00	Akcijski kapital – obične akcije	60.000,00
Oprema	37.000,00	Emisiona premija	9.000,00
Dugoročni finansijski plasmani	12.000,00	Revalorizacije rezerve	14.700,00
		Neraspoređeni dobitak	11.500,00
Obrtna imovina	21.300,00	Obaveze	31.100,00
Roba	16.000,00	Dugoročni krediti	22.600,00
Otkupljene sopstvene akcije	1.300	Obaveze po izdatim obveznicama	8.500,00
Kratkoročni finansijski plasmani	4.000,00		
UKUPNO:	146.300,00	UKUPNO:	146.300,00

RB	OPIS	Duguje	Potražuje
1)	Neraspoređeni dobitak	5.750	
	Akcijski kapital		5.750
	<i>Odluka</i>		
2a)	0000 Neplaćene upisane obične akcije	20.000	
	31000 Neplaćene upisane obične akcije		20.000
	<i>za upisane obične akcije</i>		
2b)	Tekući račun	20.000	
	0000 Neplaćene upisane obične akcije		20.000
	<i>za uplatu upisanog kapitala</i>		
2c)	31000 Neplaćene upisane obične akcije	20.000	
	Akcijski kapital		20.000
	<i>za povećanje akcijskog kapitala</i>		
3)	Akcijski kapital	1.300	
	Otkupljene sopstvene akcije		1.300
	<i>Odluka</i>		
4a)	0000 Neplaćene upisane obične akcije	6.250	
	3100 Neplaćene upisane obične akcije		6.250
	<i>za upisane obične akcije</i>		
4b)	Tekući račun	3.375	
	Emisiona premija		250
	0000 Neplaćene upisane obične akcije		3.125
	<i>za uplatu upisanog kapitala</i>		
4c)	31000 Neplaćene upisane obične akcije	3.125	
	Akcijski kapital		3.125

<i>za povećanje akcijskog kapitala</i>			
5)	Obaveze po izdatim obveznicama		8.500
		Aksijski kapital	8.500
	<i>konverzija obveznica u akcije</i>		
6)	Dugoročni finansijski plasmani		8.240
		Tekući račun	8.240
	<i>izvod, odluka</i>		

U računovodstvu se ne može desiti situacija da saldo računa 0000 Neuplaćeni upisani kapital bude različit od računa 3100 Neuplaćeni upisani kapital, jer predstavljaju istovjetne račune koji nam daju važne informacije – koja je vrijednost akcija koja je emitovana u preduzeću, kao i koliko od tog iznosa akcionari tek treba da uplate. Ipak, ukoliko evidentiramo promjenu na jednom računu, ali ne i na drugom u cjelokupnom knjigovodstvenom stavu, znači da smo napravili grešku u knjiženju.

Emisija akcija je način da akcionarsko društvo prikupi dodatan kapital. Ipak, ovo nije jedini način da se dođe do kapitala. Naime, preduzeće može da se zaduži kod neke od banaka (dugoročni/kratkoročni krediti), ali takođe može i da izda obveznice. Obveznice su način da se dođe do kapitala putem emisije hartija od vrijednosti koje nose određenu kamatu onom ko ih kupi. Akcije preduzeća su vlasničke hartije od vrijednosti i pripadaju sopstvenom kapitalu.

Obveznice su dio obaveza. Uvijek kada preduzeće emituje obveznice, biće na strani obaveza u okviru pasive. Ipak, ako preduzeće kupi obveznice drugog preduzeća, u tom slučaju će se smatrati da je povećana imovina (dugoročni ili kratkoročni finansijski plasman).

Zadatak 7: Obaveze

PRIMJER 7.1.

Klasa 4 se odnosi na pozajmljeni kapital/obaveze i bazira se na izvorima finansiranja koji su eksterni (izvan kompanije). Sljedeće poslovne promjene izazivaju promjene u okviru klase 4 – Obaveze. Razvrstajte ove poslovne promjene u ponuđene potkategorije klase 4, navedite o kojoj se obavezi radi, a zatim izračunajte vrijednost svake potkategorije u ponuđenoj tabeli:

Događaj iz kojeg nastaje obaveza	Iznos
Emitovane su hartije od vrijednosti na period od 6 mjeseci	6.400
Izvezli smo mašinu iz države za potrebe ino-kupca	1.100
Drugo preduzeće je uvezlo opremu za nas (trošak uvoza)	2.650
Došla je na naplatu kamata po osnovu uzetog kratkoročnog kredita	840
Pozajmljen je novac od inostrane banke na period od tri godine	50.000
Kupljena je roba od preduzeća u zemlji	2.650
Jedan iznos dugoročnog kredita dopijeva na naplatu ove godine	1.000

Kupac nam je dao avans za naručenu robu	3.500
Odlučeno je da će akcionarima biti isplaćena dividenda	15.000
Neophodno je obračunati naknadu članovima Upravnog odbora	7.000
Od domaćeg kreditora pozajmljen je novac na period od 5 godina. Pozajmica se može konvertovati u kapital	100.000

POTKATEGORIJE KLASE 4	POSLOVNI DOGAĐAJ	VRSTA OBAVEZE	IZNOS POJEDINAČNE OBAVEZE	SUMARNI IZNOS POTKATEGORIJE
DUGOROČNE OBAVEZE				
KRATKOROČNE FINANSIJSKE OBAVEZE				
OBAVEZE IZ POSLOVANJA				
OBAVEZE IZ SPECIFIČNIH POSLOVA				
OSTALE OBAVEZE				

RJEŠENJE:

POTKATEGORIJE KLASE 4	POSLOVNI DOGAĐAJ	VRSTA OBAVEZE	IZNOS POJEDINAČNE OBAVEZE	SUMARNI IZNOS POTKATEGORIJE
	Pozajmljen je novac od inostrane banke na period od tri godine	Dugoročni krediti u inostranstvu	50.000	

DUGOROČNE OBAVEZE	Od domaćeg kreditora pozajmljen je novac na period od 5 godina. Pozajmica se može konvertovati u kapital	Obaveze koje se mogu konvertovati u kapital	100.000	150.000
KRATKOROČNE FINANSIJSKE OBAVEZE	Emitovane su hartije od vrijednosti na period od 6 mjeseci	Obaveze po kratkoročnim hartijama od vrijednosti	6.400	7.400
	Jedan iznos dugoročnog kredita dospijeva na naplatu ove godine	Dio dugoročnih kredita koji dospijeva do jedne godine	1.000	
OBAVEZE IZ POSLOVANJA	Kupac nam je dao avans za naručenu robu	Primljeni avansi	3.500	6.150
	Kupljena roba od preduzeća u zemlji	Dobavljači u zemlji	2.650	
OBAVEZE IZ SPECIFIČNIH POSLOVA	Drugo preduzeće je uvezlo opremu za nas (trošak uvoza)	Obaveze prema uvozniku	940	2.040
	Izvezli smo mašinu iz države za potrebe ino-kupca	Obaveze po osnovu izvoza na tuđ račun	1.100	
OSTALE OBAVEZE	Neophodno je obračunati naknadu članovima Upravnog odbora	Obaveze prema članovima Upravnog odbora	7.000	22.840
	Došla je na naplatu kamata po osnovu uzetog kratkoročnog kredita	Obaveze po osnovu kamata i troškova finansiranja	840	
	Odlučeno je da će akcionarima biti isplaćena dividenda	Obaveze za dividende	15.000	

PRIMJER 7.2.

U okviru svog redovnog poslovanja, naše preduzeće „MK & A“ je 25. 12. imalo sljedeće stanje na relevantnim računima koji pripadaju stalnoj i obrtnoj imovini: Oprema 115.000 €, Ispravka vrijednosti opreme 63.000 €, Kupci 14.000 €, Tekući račun 8.000 €, Ulazni PDV 23.000 €. Ukupna vrijednost obaveza u Bilansu stanja je bila 30.000 €, a podijeljena je na Dugoročni krediti 15.000,

Dobavljači 13.000 €, Mjenične obaveze 2013,69 €, Ispravka vrijednosti mjeničnih obaveza 13,69€. U periodu do kraja godine, desile su se sljedeće poslovne promjene:

Usljed štete na jednom dijelu pogona, preduzeće je odlučilo da nabavi novu opremu. Kako je šteta bila neočekivana, preduzeće je sklopilo ugovor o dugoročnom kreditu sa Hipotekarnom bankom. Banka je odobila kredit od 65.000 €, na 7 godina, pri čemu je kamatna stopa 6%.

Kupljena je nova oprema od dobavljača „Tehnomax“ (faktura broj 6). Nabavna vrijednost opreme je 50.000 €, a na nju je obračunat PDV po opštoj stopi. Obaveza prema dobavljaču je izmirena iz odobrenog dugoročnog kredita.

Odobren je kratkoročni kredit za obrtna sredstva u vrijednosti od 10.000 €. Novac je uplaćen na tekući račun preduzeća „MK & A“.

Kupac je uplatio avans u iznosu od 7.000 € za proizvode koji će mu biti isporučeni za dvije nedjelje. Novac je uplaćen na tekući račun preduzeća (izvod).

Iskupljena je mjenica o roku dospelosti.

Na dan 31. 12. dio dugoročnog kredita u iznosu od 2.000 € dospijeva na plaćanje.

Prenesite dato stanje na račune glavne knjige, a zatim hronološki i sistematski evidentirajte nastale promjene.

Koje je stanje obaveza na 31. 12. u preduzeću? Na koji način biste poređali ove račune po ročnosti u Bilansu stanja / Iskazu o finansijskoj poziciji?

Kakav je odnos između dugoročnih i kratkoročnih obaveza u preduzeću? Da li je za preduzeće bolje da ima više dugoročnih ili kratkoročnih obaveza?

RJEŠENJE

RB	OPIS	Duguje	Potražuje
2a)	Ne knjiži se*		
	Oprema	50.000	
	Ulazni PDV	10.050	
	Dobavljači		60.050
	<i>faktura broj 6</i>		
2b)	Dobavljači	60.050	
	Dugoročni kredit		60.050
	<i>ugovor o kreditu</i>		
3)	Tekući račun	10.000	
	Dugoročni krediti		10.000
	<i>Izvod</i>		
4)	Tekući račun	7.000	
	Primljeni avansi		7.000
	<i>Izvod</i>		
5a)	Mjenične obaveze	2.013,69	
	Tekući račun		2013,69
	<i>Izvod</i>		
5b)	Finansijski rashodi	13,69	
	I.V. mjeničnih obaveza		13,69

	<i>Izvod</i>		
6)	Dugoročni krediti	2.000	
	Dio dugoročnog kredita koji dospijeva do godinu dana		2.000
	<i>Prenos</i>		

Glavna knjiga:

D	Oprema	P	D	I.V. Opreme	P	D	Kupci	P	D	Tekući račun	P	
0)	115.000			63.000	(0	0)	14.000		0)	8.000	2.013,69	(5a
2a)	50.000								3)	10.000		
									4)	7.000		

D	Dug. krediti	P	D	Dobavljači	P	D	Mjenične obaveze	P	D	I.V. Mjeničnih o.	P
6)	2.000	15.000 (0	2b)	60.500	13.000 (0	5a)	2.013,69	2.013,69 (0	0)	13,69	13,69 5b)
		60.500 (2b			60.500 (2a						

D	Ulazni PDV	P	D	Primljeni avansi	P	D	do godinu dana	P	D	kredit	P
0)	23.000			7.000	(4		2.000	(6			10.000 (3
2a)	10.500										

D Finansijski rashodi P

5b)	13,69
-----	-------

Promjenu 1 ne knjižimo – kada se odobri namjenski kredit, a još uvijek nije isplaćen, ne dolazi do nastajanja obaveze po osnovu tog kredita. Kada su dugoročni namjenski krediti u pitanju, poslovnu promjenu ćemo knjižiti kada dođe do uplate novca od strane poslovne banke za tu konkretnu namjenu.

KAPITAL	105.500
Dugoročni krediti	73.500
Dio dugoročnih kredita koji dospijeva do godinu dana	2.000

Kratkoročni krediti	10.000
Dobavljači	13.000
Primljeni avansi	7.000

Iznos dugoročnih kredita koji posjeduje preduzeće je 73.500 €, dok su sve ostale obaveze kratkoročne i iznose 30.000 €. Ne postoji definitivni odgovor da li je za preduzeće bolje da ima više dugoročnih ili kratkoročnih obaveza. Ukoliko je preduzeće preopterećeno kratkoročnim obavezama, može doći u krizu likvidnosti – nemogućnost da sa novcem na računu i imovinom koja se brzo pretvara u novac plate sve obaveze. Sa druge strane, dugoročni krediti izazivaju veće kamatne stope, što znači da će preduzeće eventualno platiti veći iznos novca kao trošak finansiranja.

PRIMJER 7.3.

Preduzeće „Optim“ se bavi prodajom dekoracija za sve vrste proslava. Stanje na relevantnim računima njihove glavne knjige je: Tekući račun 12.000 €, Obaveze po osnovu obveznice 1.020 €.

Nabavljeno je 50 boca helijuma za balone jedinične cijene 65 €, a u preduzeće je po tom osnovu stigla faktura broj 133. Na fakturu vrijednost je obračunat PDV po opštoj stopi.

Odobren je kratkoročni kredit za kupovinu dodatne robe za prodavnicu. Dobavljač nam je ispostavio fakturu broj 655 na iznos 4.840 €. Obaveza je izimljena iz odobrenog kratkoročnog kredita.

Za izmirenje obaveze po osnovu fakture 133 izdata je mjenica. Rok dospijeca mjenice je 45 dana, a kamatna stopa je 6%. Obračunajte kamatu po osnovu mjenice.

Kupljena je obveznica nominalne vrijednosti 10.000 € sa rokom dospijeca 3 godine i kamatnoj stopi 9%.

Isplaćen je anuitet za uzeti dugoročni kredit u iznosu od 300 €, pri čemu je rata iznosila 265 € (izvod)

Prema izvodu poslovne banke isplaćena je obaveza po osnovu izdate obveznice. Anuitetski kupon sadrži glavnica u iznosu od 500 € i kamatu u iznosu od 160 €.

Koja je razlika između izdavanja mjenice i kupovine obveznice? Da li se stvara obaveza u oba slučaja?

Navedite koje su sličnosti i razlike između dugoročnih kredita i obveznica.

RJEŠENJE

Fakturna vrijednost: $50 * 65 = 3.250$

Ulazni PDV: $3.250 * 0,21 = 683$

Dobavljači: 3.933

Iznos fakture: 4.840

Preračunata stopa PDV: $4.840 * 0,17355 = 840$

Fakturna vrijednost: $4.840 - 840 = 4.000$

Kamata na mjenicu: $3.933 * 0,06 * 45 / 365 = 29,03$

U trenutku kada kupujemo obveznicu, evidentiramo je po nabavnoj vrijednosti. Kupljena obveznica će nam protekom vremena donositi kamatu koju ćemo knjižiti (za dugoročne obveznice) na dan bilansa, u iznosu proporcionalnom kamati za tu godinu. U ovom trenutku knjižimo samo sticanje/kupovinu obveznica.

R. B.	OPIS	Duguje	Potražuje
1)	Materijal	3.250	
	Ulazni PDV	683	
	Dobavljači		3.933
	<i>faktura 133</i>		
2a)	Roba	4.000	
	Ulazni PDV	840	
	Dobavljači		4.840
	<i>faktura 655</i>		
2b)	Dobavljači	4.840	
	Kratkoročni kredit		4.840
	<i>ugovor o kreditu</i>		
3)	Dobavljači	3.933	
	I.V. Mjenične obaveze	29,03	
	Mjenične obaveze		3.962,03
	<i>za izdatu mjenicu</i>		
4)	Obveznice s rokom dospijeca od preko godinu dana	10.000	
	Tekući račun		10.000
	<i>izvod</i>		
5)	Dugoročni kredit	265	
	Trošak kamata	35	
	Tekući račun		300
	<i>izvod</i>		
6)	Obaveze po osnovu obveznice	340	
	Finansijski rashodi	160	
	Tekući račun		500
	<i>izvod</i>		

Preduzeće izdaje mjenicu kako bi prikupilo dodatan novac, koji će usmjeriti za konkretnu namjenu u okviru poslovanja preduzeća. Izdavanje mjenice spada u pozajmljene izvore finansiranja, pa preduzeću stvara obavezu za isplatom nominalnog iznosa i kamate o roku dospijeca. Sa druge strane, kupovinom obveznice preduzeće odlučuje da plasira slobodna finansijska sredstva u hartije od vrijednosti. Samim tim, kupovinom obveznice se ne stvara obaveza za preduzeće, već se povećava vrijednost imovine u obliku finansijskog plasmana.

I dugoročni krediti i izdavanje obveznica su način da preduzeće dođe do novih izvora finansiranja u okviru pozajmljenog kapitala. Ipak, kada preduzeće uzima dugoročni kredit od poslovne banke, novac po osnovu tog kredita dolazi samo od jednog izvora (poslovne banke). Sa druge strane, obveznice su dužničke hartije od vrijednosti koje glase na određen iznos (iznos je najčešće 1.000 € ili 10.000 €), pri čemu se izdaje određen broj obveznica. Obveznice može kupiti bilo koja od zainteresovanih stranaka, što znači da će u ukupnom iznosu emisije biti veći broj kreditora.